

Висновок № 51

щодо статті інтернет-видання «Українська правда» про звільнення Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини Людмили Денісової

м. Київ

01 серпня 2022

I. Обставини справи

1. До Незалежної медійної ради надійшло звернення від Ініціативи «МедіаЧек» (Ініціатива реалізується ГО «Інститут масової інформації» та «Детектор медіа»; лист від 28.06.2022) з проханням висловити позицію та надати висновок щодо [матеріалу](#) «Української правди» «Від facebook до допитів. Чому омбудсмен Денісова втратила посаду». Ініціатива раніше отримала скаргу на цю статтю інтернет-видання, яку й було переадресовано до Медійної ради. Зокрема, у скарзі йшлося про порушення стандартів точності, об'єктивності, балансу думок і відокремлення фактів від коментарів.
2. З урахуванням пункту 12 Положення про Незалежну медійну раду, вона 05.07.2022 визнала звернення в цій справі прийнятним з огляду на вплив цієї публікації на репутацію України як держави в міжнародній сфері та резонанс, який та викликала всередині України.

II. Регулювання

1. Конституція України

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

3. Закон України [«Про правовий режим воєнного стану»](#)

Стаття 8. Заходи правового режиму воєнного стану

1. В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану:

[...]

11) регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації...

4. [Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»](#)

3. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34,.. Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

5. Кодекс етики українського журналіста (редакція 2013 року)

п. 6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста. Журналісти і редактори повинні здійснювати кроки

для перевірки автентичності усіх повідомлень, відео- та аудіо матеріалів, отриманих від представників загалу, фрілансерів, пресслужб та інших джерел.

п. 8. Редакційна обробка матеріалів, включаючи знімки, текстівки, заголовки, відповідність відеоряду та текстового супроводу тощо, не повинна фальсифікувати зміст...

п. 9. Факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. Неприпустимим є розповсюдження інформації, що містить упередженість чи необґрунтовані звинувачення.

п. 10. Точки зору опонентів, у тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів.

6. Принципи та правила роботи інтернет-видання «Українська правда»

1. Ми відповідаємо за точність інформації, яка поширюється нашим виданням

Ми завжди прагнемо точно та правдиво висвітлювати події. Точність для нас є важливішою за швидкість. Інформація, яку ми поширюємо в новинному блоці, повинна мати тверді докази, отримані з надійних джерел, вона має бути ретельно перевірена перед публікацією...

2. Ми визнаємо свої помилки та перепрошуємо перед читачами

Якщо нашим виданням ненавмисно було поширено неправдиву або неточну інформацію, ми виправляємо її та перепрошуємо за помилку.

[...]

6. Ми гарантуємо анонімність джерела інформації, коли це необхідно

Ми з повагою ставимося до наших джерел інформації. Джерела інформації, яким ми обіцяли конфіденційність, зберігають захист за будь-яких умов. Але за можливості джерела інформації мають бути вказані якомога точніше, аби читач міг сам визначати надійність походження інформації.

[...]

Вимоги до заголовків матеріалів

— Заголовок не може брехати. Категорично неприпустимі ситуації, коли в читача складається враження, що його заохотили відкрити сторінку обманом, навіть якщо це стало результатом «стиснення», спрощення фактів під обсяг заголовка. Істотне перебільшення і применшення в заголовка також сприймається як брехня.

[...]

Взаємодія з джерелами і ньюзмейкерами

[...]

Ми не називаємо джерела і не розкриваємо їх, якщо таким є бажання нашого інформатора.

Водночас ми завжди зважаємо на те, що люди, які розголошують інформацію, можуть мати і свою корисливу мету.

Ми докладаємо всіх зусиль, щоб не стати інструментом для недоброчесного співрозмовника, який прикривається прагненням вивести когось на чисту воду.

Наше завдання — з'ясувати всі деталі, складові повної історії...

III. Оцінювання дотримання вимог законодавства і професійних стандартів

1. Стаття «Української правди» про причини звільнення Людмили Денісової з посади *Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини* стосується кількох чутливих аспектів: і щирості заяв України на міжнародній арені, й фіксації та розслідування таких жахливих злочинів російських військових, як звалтування. Незалежна медійна рада в цьому висновку надає оцінку суто матеріалові, опублікованому інтернет-виданням. До нашої компетенції та кола наших можливостей не входить оцінювання дій чи бездіяльності Людмили Денісової на посаді Уповноваженої ВРУ з прав людини.

2. На момент виходу статті, як і зараз, відсутнє детальне законодавче регулювання в цій сфері. В Україні немає окремого законодавчого регулювання щодо роботи інтернет-видань. Теоретично Закон «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість для військового командування регулювати роботу медіа в період воєнного стану (відсутність статусу ЗМІ в інтернет-видань — окрема проблема), але це має робитися за певним порядком, який поки що не затверджений Кабінетом Міністрів України. Отже, в цій статті немає порушень законодавства, і Медійна рада надалі в цьому висновку зосередиться на питанні дотримання в матеріалі професійних стандартів.

3. Окремо Медійна рада хоче наголосити, що вважає цілком припустимою появу журналістського матеріалу на цю тему. Очевидним є бажання російської пропаганди використати на свою користь повідомлення, що певна подана раніше українськими посадовцями інформація щодо злочинів Росії не знайшла підтвердження. Але, з одного боку, відсутність інформації про недоліки української влади може бути перекрита вигадками російської пропаганди. З іншого — замовчування реальних недоліків не може бути довготривалим, хоч би воно і було явно на користь України на міжнародній арені в такий складний історичний момент. Адже якщо недоліки в роботі певного українського посадовця помітні українському журналісту, то вони будуть помітні й іноземним журналістам та громадськості. Відповідно, інформація про це рано чи пізно з'явиться або в закордонній пресі, або в соціальних мережах.

Також ми засуджуємо будь-які спроби неправомірного впливу на журналістів, які є наслідком обраної останніми тематики своїх матеріалів, зокрема і спроби впливу, спричинені появою розглядуваної статті.

4. В отриманій нами скарзі на статтю йдеться, зокрема, про її незбалансованість, відсутність коментарів Людмили Денісової. У статті зазначено, що з Олександром Квіткою (дочкою пані Денісової) журналістам удалося зв'язатися, однак вона відмовилася від коментарів, а з пані Денісовою намагалися зв'язатися через помічницю, хоча й невдало. Зважаючи на це, а також на те, що надалі Людмила Денісова не висловила претензій щодо відсутності власних коментарів у статті, Медійна рада не вбачає такого порушення в частині подання позиції експуповноваженої.

Але маємо звернути увагу, що стаття стосується не лише Людмили Денісової, в матеріалі йдеться про організовану нею з допомогою міжнародної організації [ЮНІСЕФ](#) (Дитячий фонд ООН) психологічну гарячу лінію. Зважаючи на звинувачення на адресу колишньої уповноваженої фактично в непотизмі, «вигадуванні» злочинів російських військових у проєкті психологічної гарячої лінії, організованому з допомогою ЮНІСЕФ, матеріал кидає тінь на цей фонд як на співучасника ймовірних зловживань або принаймні вказує на серйозний недогляд фонду в цьому проєкті. В статті йдеться про співпрацю фонду з пані Денісовою та дочкою ще 2019 року, про небажання фонду співпрацювати з прокуратурою, згадується про поставлені журналістами питання, зокрема щодо виділеного ЮНІСЕФ обсягу фінансування. Але в матеріалі немає коментарів фонду по суті доволі серйозних звинувачень, зокрема, чи знали у фонді про родинний зв'язок Денісової-Квіткою (як і згадки, що журналісти ставили відповідні запитання, але на них не відповіли). Поряд з цим не помітно, щоб журналісти запитали в цієї структури, яка була суть роботи проєкту гарячої лінії, які мали бути його результати, як вони мали фіксуватися тощо.

Тому в частині відсутності повноцінної позиції ЮНІСЕФ у матеріалі Медійна рада вбачає порушення професійного стандарту балансу думок (п. 10 Кодексу етики українського журналіста). Недопрацювання матеріалу в цьому аспекті спричиняють також і недоліки в частині повноти інформації та її перевірки, що буде розглянуте в цьому висновку нижче.

5. Далі Незалежна медійна рада розгляне дотримання в статті професійного стандарту журналістики щодо посилання на джерела інформації та її перевірки. Джерела журналістів у правоохоронних органах, в Офісі Уповноваженого ВРУ та в «Слузі народу» не були названі.

Конкретно назване в журналістському матеріалі джерело дає змогу читачам (і особливо іншим журналістам, які працюють над тією ж темою) оцінити його неупередженість та компетентність. Не називати джерела в матеріалі припустимо, наприклад, коли його життя чи здоров'ю загрожуватиме серйозна небезпека. Зловживання неназваними джерелами призводить до того, що читачі не отримують важливої частини інформації, а несумлінні медіа, копіюючи такий досвід, прикривають неназваними джерелами вкинуті в інформпростір неправдиві новини або плітки. З огляду на це Незалежна медійна рада вважає неадекватними щодо інтересів читачів норми Принципів і правил роботи УП про можливість не називати джерела інформації за його бажанням.

Розглядаючи конкретно цей матеріал, можемо констатувати, що не зрозуміло, наскільки неупередженими щодо Людмили Денісової є неназвані джерела. Невідомо, в яких стосунках з нею було джерело в Офісі Уповноваженого й наскільки детально воно було ознайомлене з роботою гарячої лінії психологів. Що ж до джерела в «Слузі народу»,

то ця партія є зацікавленою стороною конфлікту, оскільки її представники підтримали звільнення Людмили Денісової (без такої підтримки воно б не відбулося). Тож анонімні коментарі, які можуть сформувати негативне ставлення до Денісової, могли давати з метою впливу на громадську думку. А оскільки джерела в правоохоронних органах можуть фактично перебувати під контролем тієї ж владної команди, цілком можливо, що анонімні джерела в цій ситуації подають позицію однієї сторони. Цей аспект у статті не розглядається. Але його також треба було враховувати й під час роботи з джерелами в правоохоронних органах, щоб розуміти, чи вони повідомляють про реальний провал в роботі ексуповноваженої, чи лише ретранслюють для / через журналіста вигідну політичним опонентам Людмили Денісової версію подій.

Стаття УП базується переважно саме на неназваних джерелах інформації. Зважаючи на все вищезазначене, Незалежна медійна рада вважає використання неназваних джерел у статті невинуватим і таким, що порушує п. 6 Кодексу етики українського журналіста в частині перевірки інформації та вказування її джерел. Також під час підготовки статті не враховано вимоги Принципів і правил роботи УП щодо запобігання маніпуляції журналістом з боку джерела, яке має власні мотиви (згадану в Принципах корисливість мотивів, на нашу думку, варто розуміти в широкому сенсі). Побудова матеріалу переважно на неназваних і цілком ймовірно, що заангажованих джерелах, є також і порушенням п. 1 Восьми правил працівників УП (Принципи та правила роботи ІВ УП), який стосується точності інформації (в Кодексі етики українського журналіста не розкривається такого поняття, але в Принципах УП воно за суттю явно наближене до стандарту перевірки джерел інформації).

6. Безпідставно неназвані джерела інформації є також порушенням стандарту повноти інформації. Хоча такий вид порушення не згадано в скарзі, на нашу думку, вищеописане порушення в частині джерел завжди призводить і до недотримання стандарту повноти. У цьому випадку версію мотивів звільнення в трактуванні їх неназваними джерелами подано в статті як безальтернативну. Водночас аспект повноти інформації виглядає явно важливим для розгляду в цьому висновку.

Вище ми вже зазначали, що авторці статті варто було б перевірити, чи вказані безіменними джерелами мотиви звільнення Людмили Денісової є причиною або лише приводом. Проект гарячої лінії психологів необхідно було розглянути детальніше, зокрема в таких аспектах, як його мета (ставилося за мету надати психологічну допомогу, зафіксувати злочини окупантів, і те й інше або щось інше); чи можливе одночасне виконання завдань щодо психологічної допомоги жертвам і щодо фіксації злочинів окупантів, чи не конфліктуватимуть ці цілі; які дані зафіксовано у звітах за результатами роботи гарячої лінії. Документація щодо проекту може бути не лише в ЮНІСЕФ, а й в Офісі Уповноваженого ВРУ — не зрозуміло, чи зверталися туди журналісти. Відповісти на запитання, як зазвичай організовано такі проекти, могли б і незалежні експерти. Такі в статті дійсно фігурують, проте вони якраз не коментують цих важливих аспектів.

Крім того, варто було звернути увагу, що Уповноважений ВРУ з прав людини є передусім парламентським інститутом і Людмилу Денісову звільняв парламент. Чим саме мотивували звільнення колишньої уповноваженої лобісти такого рішення серед депутатів? Цілком можливо, що на засіданні ВРУ були озвучені додаткові обставини або мотиви (як свідчить [сайт ВРУ](#), до відповідної постанови про звільнення фактологічного обґрунтування не було додане). Яка думка опозиційних фракцій парламенту щодо звільнення? Ці аспекти УП також оминула в матеріалі.

З огляду на це Незалежна медійна рада вбачає в цій статті порушення стандарту повного подання інформації (п. 6 Кодексу етики українського журналіста в частині повноти).

7. Стосовно стверджуваного в скарзі порушення професійного стандарту відділення фактів від коментарів, то як приклад там наведено лише фразу про звільнення Людмили Денісової, яке «стало несподіванкою для суспільства». Оскільки йдеться про аналітичний текст, а не новинний матеріал, вживання оцінкових суджень з боку автора матеріалу є нормальною практикою. Такі судження дійсно не мають видаватися за факти. Нам невідомо про соціологічні дослідження щодо очікувань стосовно звільнення Людмили Денісової з посади Уповноваженої ВР з прав людини, але відповідну фразу вжито лише в підводці великого аналітичного матеріалу. Незалежна медійна рада вважає недостатнім одного наведеного в скарзі прикладу для встановлення порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів. Водночас гіпотетичний аспект співвідношення фактів і оцінок у твердженнях неназваних джерел радше лежить у площині професійного стандарту перевірки джерел інформації та їхньої ідентифікації, порушення якого ми вже констатували в цьому висновку.

8. Далі Медійна рада розгляне аспект зміни первісної версії заголовка статті, яка містила фразу про «вигадкування злочинів росіян». Вище ми вже встановили, що авторка статті не дослідила достатньою мірою роботи гарячої лінії психологів, тому залишається незрозумілим, чи Людмила Денісова з дочкою щось вигадували, чи взяли дані з неперевіраних джерел, чи не організували фіксації правопорушень у процесі надання психологічної допомоги. Відсутність доказів злочинів росіян, про яку стверджують неназвані (й, можливо, заангажовані) джерела, ще не є підтвердженням «вигадкування» цих злочинів. Крім того, із самого змісту статті випливає, що певна кількість дзвінків на гарячу лінію була підтверджена, тому постає питання, чи йдеться про вигадкування, чи про велике перебільшення. Також варто взяти до уваги, що первісний заголовок редакція УП змінила без пояснень.

З огляду на це вважаємо, що було порушення п. 8 Кодексу етики українського журналіста через невідповідність первісного заголовка змісту статті.

Зважаючи на факт зміни заголовка без попередження читачів про таку зміну, констатовану вище неточність першої версії заголовка, Медійна рада вбачає також порушення п. 2 Принципів і правил роботи УП (нагадуємо, що в п. 1 Принципів і правил термін «точність» стосується перевірки даних).

9. Зважаючи на встановлені раніше в цьому висновку порушення професійних стандартів журналістики, які стосуються висвітлення діяльності ексуповноваженої, постає питання неупередженості під час викладу матеріалу. Адже неназвані джерела подали інформацію явно не на користь Людмили Денісової, мету й деталі роботи гарячої лінії психологів у матеріалі не викладено, не згадано вагшого контексту, а перший варіант заголовка був однозначно в'їдливим щодо колишньої посадовиці. Фактично стаття є більше викладом позиції неназваних джерел інформації, ніж безстороннім поглядом на ситуацію. Зважаючи на це, зазначена стаття не може вважатися неупередженою й об'єктивною, в ній порушено в аспектах повноти й неупередженості п.п. 6 та 9 Кодексу етики українського журналіста.

10. Незалежна медійна рада також звертає увагу журналістів на особливу чутливість аудиторії в період війни. Журналістський матеріал має передовсім допомогти аудиторії розібратися в ситуації, а не наелектризувати її емоціями. Натомість гучні й неточні заголовки, недостатній розбір ситуації, яка виглядає як зловживання українського

посадовця в контексті російсько-української війни, можуть як спричинити збурення української аудиторії, так і підживити маніпуляції російської пропаганди.

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що в статті інтернет-видання «Українська правда» «Від facebook до допитів. Чому омбудсмен Денісова втратила посаду» порушено п.п. 6, 8, 9 й 10 Кодексу етики українського журналіста, а також п.п. 1 і 2 Восьми правил працівників «Української правди» і абзац 4 розділу «Взаємодія з джерелами і ньюзмейкерами» Принципів та правил роботи інтернет-видання «Українська правда».

Медійна рада не оцінює дій чи бездіяльності Людмили Денісової.

Також НМР засуджує будь-які спроби протиправного впливу на журналістів згаданого видання та закликає всіх медійників зважати на чутливість аудиторії в період війни, зокрема забезпечуючи з огляду на це максимальне дотримання професійних стандартів у матеріалах з дотичною до війни тематикою.

Результати голосування:

«За» — 8;

«Проти» — 0;

«Утримуюсь» — 0.

Голова Незалежної медійної ради

О. Довженко

Секретар Незалежної медійної ради

О. Голуб

Секретар Незалежної медійної ради

П. Моїсєєв